

Reactie Stichting EHS op internetconsultatie frequentiebesluit

Reeds eerder reageerde Stichting EHS op uw internetconsultaties (telecomcode, multiband veiling, digitale connectiviteit) aangaande de digitalisering middels draadloze communicatie ten einde dringend onder uw aandacht te brengen dat de huidige en komende ICNIRP-limieten wél gezondheidsschade veroorzaken. Bij deze internetconsultatie wordt door u gesteld: “Er zijn geen gevolgen voor burgers en het milieu aangezien de regels worden gesteld ter bescherming van de volksgezondheid en het milieu.”

Dit is een misvatting. Stichting EHS zal dit in deze reactie op onderhavige internetconsultatie frequentiebesluit onderbouwen. Wij gaan in op recentelijke ontwikkelingen. Ook de Gezondheidsraad (GR) schuift op in haar standpunt en kan gezondheidseffecten beneden de huidige en de nieuwe hogere blootstellingslimieten zoals opgenomen in het concept frequentiebesluit, niet uitsluiten.

Elektrogevoeligen

Een deel van de Nederlandse burgers is elektrogevoelig. Mensen die EHS ofwel elektrogevoelig zijn geworden reageren herkenbaar op EMV bij veldsterkten die vër beneden de maximale blootstellingslimieten liggen. Zij bemerken dat zij zich voor hun gezondheid moeten afschermen tegen deze EMV. Een andere keuze hebben zij niet.

Het recente advies van de GR gaat voor risicobepaling voor elektrogevoeligheid door EMV nog uit van verouderde onderzoeken. Inmiddels wordt in de wetenschap meer duidelijk welke fysiologische factoren bij EHS een rol spelen. Elektrogevoeligheid is naar bevinding van [Prof. Dr. Belpomme en P. Irigaray](#) met een set van objectieve parameters, dus op harde fysieke criteria te diagnosticeren. Zo blijken bijv. bij 90% van de zelfbenoemde elektrogevoeligen de middelste hersenslagader(s) niet meer naar behoren te functioneren. Elektrogevoeligheid wordt door deze wetenschappers dan ook als een hersenziekte aangemerkt die voorkomen had kunnen worden. Elektrogevoeligen dienen volgens hen verdere blootstelling aan EMV te vermijden om nog ernstiger schade te voorkomen. Dit belangrijke recente onderzoek is niet betrokken in het laatste advies van de GR.

De elektrogevoeligen zullen niet door de voorliggende AMvB worden beschermd. Relevante onderzoeken, zoals van [Kantar](#) (in opdracht van het Kennisplatform EMV) en van [D. van Dongen](#) e.a., geven aan dat 3-7 % van de respondenten gezondheidseffecten van EMV ondervindt.

Opvatting van de Kamer

De motie van Helvert Voordewind betreffende de defensieradar in Herwijnen verzoekt om een andere locatie, op basis van het voorzorgsbeginsel. Daarmee neemt de Kamer de positie in, dat voorzorg ten aanzien gezondheidsrisico's van EMV herkenbaar ingevoerd moet gaan worden. De voorgenomen wijziging van het frequentiebesluit ontbeert dit. De verwachting dat de telecom het ALARA principe automatisch zal gaan invullen i.v.m. het streven naar minimalisering van de energiebehoefte is onrealistisch omdat commerciële bedrijven de kosten afweging tegen de opbrengsten terwijl het beleid gericht is op maximalisering van draadloze toepassingen.

Nieuwe Jurisprudentie

De [rechtbank van Gelderland](#) stelt in haar uitspraak van 18 december 2020: “niet uitgesloten is dat ook bij veldsterkten lager dan 1 V/m....., sprake is van verhoogde gezondheidsrisico’s”. Dit is een veldsterkte ver beneden de oude ICNIRP limiet. De rechtbank baseert haar conclusies op voortschrijdend wetenschappelijk inzicht over gezondheidseffecten van EMV’s én op het recente Advies van de GR aan de Tweede Kamer, waarin aangegeven wordt dat risico’s voor de gezondheid beneden de limiet niet uit te sluiten zijn. De voorliggende AMvB ter regulering van blootstelling aan veel hogere intensiteiten biedt de burger aldus geen bescherming. Het landelijk eenduidig vastleggen van de ICNIRP-limieten zonder ruimte voor lokale voorzorg, sluit zelfs bescherming van kwetsbaren (ouderen kinderen, zieken en elektrogevoeligen) uit. De voorliggende AMvB verdraagt zich niet met genoemde rechterlijke uitspraak.

Voortschrijdend wetenschappelijk inzicht

Niet langer kan de GR uitsluiten dat er risico’s voor de gezondheid kunnen zijn beneden de huidige normen. Niet alleen de stralingsintensiteit, ook andere stralingskarakteristieken blijken van belang. Dit is ook de bevinding van tal van artsen en wetenschappers. Veel nog niet door de GR beoordeeld onderzoek is beschikbaar. De resultaten zijn alarmerend. Op het gebied van gezondheid en EMV zijn er afgelopen jaren een reeks verklaringen opgesteld om de wereld wakker te schudden uit de algemene overtuiging dat de huidige niveaus van EMV geen kwaad kunnen voor de gezondheid. De meest recente is van november 2020. Een selectie ter illustratie:

- 2015: [Appeal van ruim 200 scientists aan de WHO en de Verenigde Naties](#)
- 2017: [5G appeal](#) aan de EU van inmiddels 411 Wetenschappers en doctoren
- 2018: [Appeal for a standstill in the respect of the precautionary principle](#); van de International society of Doctors for Environment
- 2018: [5G Space Appeal](#). Inmiddels getekend door ruim 300.000 mensen
- 2019: Appeal van ruim 250 [International Scientists aan de Human Rights commissie van de VN](#).
- 2020: [Consensus Statement of UK and International Medical and Scientific Experts and Practitioners on Health Effects of Non-Ionising radiation \(NIR\)](#). Getekend door ruim 3500 Wetenschappers en artsen.

Beschermt deze concept AMvB de volksgezondheid?

De ICNIRP-richtlijn heeft tot doel te sterke opwarming te voorkomen. Al in de huidige situatie kunnen mensen zonder overschrijding van de blootstellingslimieten klachten door de EMV ervaren. Oorzaak zijn dan zijn niet de thermische, maar de biologische effecten. Met de introductie van de nieuwe blootstellingslimieten kan de EMV-belasting nog verder toenemen. Dit is niet in lijn met het advies van de Gezondheidsraad om de blootstelling juist te beperken en het ALARA principe toe te passen. De voorliggende AMvB is niet gericht op realisatie van ALARA.

De ICNIRP heeft de nieuwe normering expliciet afgestemd met de ingenieursorganisatie IEEE opdat deze beter past bij de technische behoeften. Dit impliceert dat de richtlijn van de ICNIRP zelf niet op basis van gezondheidsoverwegingen is opgesteld. De technici verwachten dat op enig moment de maximale limiet benut zal gaan worden. Door zonder meer de richtlijn van de ICNIRP naar de AMvB te vertalen laat ook EZK zien dat niet de gezondheidsoverweging maar de maximale benutting van de blootstellingsruimte in de AMvB het voorliggende doel is.

Er is in de AMvB geen ruimte om voor de algemene volksgezondheid extra voorzorgsmaatregelen te nemen, of rekening te houden met specifieke kwetsbare groepen, gebieden of activiteiten. De gemeenten wordt daardoor met de AMvB expliciet de mogelijkheid ontnomen om naar eigen, op de locatie gebaseerde, inzicht lagere normen te hanteren dan de landelijke normen.

De nieuwe blootstellingslimieten gaan er van uit dat een menselijk lichaam, ongeacht de uitgangstemperatuur, in 6 minuten een volle graad Celsius mag opwarmen door EMV en bovendien mogen bepaalde lichaamsdelen, waaronder huid en ogen, daarbij zelfs resp. 2 en 5 graden opwarmen. Een absolute bovengrens wordt niet gesteld. NB Boven 42 °C gaat degeneratie van eiwitten optreden. Lokaal ontstaat schade.

Van de telecom wordt een 98% dekkend netwerk verwacht. Daarin wordt de burger 24/7 blootgesteld. In de AMvB wordt de burger niets aangereikt dat hem bescherming biedt tegen voltijdse en cumulatieve opwarming anders dan een al 20-jaar oude arbitrair gekozen factor 50. Deze factor is nooit wetenschappelijk onderbouwd.

Ook de handhaafbaarheid van het besluit is zeer twijfelachtig. Niet duidelijk is hoe de feitelijke belasting te meten. Ingewikkelde berekeningen uit te voeren door de telecom moeten het niet overschrijden van de norm zeker stellen. Wij betwijfelen of agentschap telecom effectief kan handhaven omdat in de toelichting alleen metingen worden aangegeven, terwijl voor deze handhaving andere middelen nodig zijn. Burgers kunnen hier niet langer op de overheid vertrouwen.

Dit zijn redenen waarom Stichting EHS van oordeel is dat de concept AMvB frequentiebesluit onze gezondheid niet beschermt.

Is ICNIRP de juiste basis voor de blootstellingsnorm?

De ICNIRP gaat er vanuit dat slechts het thermische effect mogelijk een gevaar gaat opleveren. De voortschrijdende wetenschappelijke ontwikkeling laat zien dat ook de biologische effecten van EMV tot gezondheidsschade leiden. Het bestaan van EHS is daar op zichzelf al een hard bewijs van.

Dat rechtvaardigt de vraag of de ICNIRP-richtlijn nog langer de juiste basis voor de blootstellingsnorm kan zijn. Elektrogevoeligen hanteren noodzakelijkerwijs voor hun welbevinden veel lagere limieten. De GR geeft aan niet te hebben kunnen uitzoeken beneden welke drempelwaarde geen gezondheidseffecten te verwachten zijn.

Een beschermende norm dient echter ook schade bij lage veldintensiteiten anders dan thermische en van cumulatieve langdurige blootstelling te verdisconteren. Stichting EHS wil voor het algemene belang wijzen op de [Richtlijn van EUROPAEM](#) die veel beter bij deze behoefte aansluit.

Hoe transparant is ICNIRP? Deze heeft de nieuwe richtlijnen vastgesteld zonder verantwoording af te leggen over de belangrijke punten van kritiek die door collega deskundigen zijn geuit in de publieke ICNIRP-consultatie, zoals: de onderzoeken die zijn gebruikt als basis voor de richtlijn, de criteria voor wetenschappelijk kwaliteit van de geselecteerde onderzoeken, de onderbouwing van de maximaal toelaatbare opwarming., weerlegging van de ICNIRP-kritiek op NTP onderzoek naar kanker bij ratten. Het vaststellen van de nieuwe richtlijn blijkt een verre van open en controleerbaar proces te zijn geweest.

Er zijn inmiddels ook serieuze vraagtekens geplaatst bij de onafhankelijkheid van ICNIRP. Volgens een [rapport van juni 2020](#) hebben een reeks leden banden met de telecom. Dit rapport werd opgesteld in opdracht van twee leden van het Europees Parlement. Geadviseerd wordt ICNIRP niet langer te

subsidiëren en een nieuwe onafhankelijke organisatie op te richten. Eerder werden ook door Investigate Europe vraagtekens bij de ICNIRP geplaatst. [Bellen schaadt cellen](#).

Conclusie

Samenvattend stelt stichting EHS dat noch de ICNIRP-richtlijn, noch de voorliggende AMvB in staat zijn de gezondheid van de burger afdoende te beschermen tegen de effecten van de huidige en de voorziene niveaus van draadloze communicatie. Aangepaste normering, anders dan voorgesteld met deze concept AMvB, is dringend noodzakelijk. Daarbij dient een daadwerkelijke invulling van het voorzorgsprincipe een actieve minimalisatie van de blootstelling te realiseren. Lager overheden moeten de mogelijkheid hebben om lokaal lagere normen te stellen op basis van gezondheids- en milieuoverwegingen.